

Arbitrazhi Nderkombetar

Zgjidhja e Mosmarreveshjeve nderkombetare

1. Mjetet diplomatike:

- Bisedimet
- Shërbimi i mirë, Ndërmjetësimi
- Hetimi
- Pajtimi

2. Mjetet ligjore

- Arbitrazhi
- Gjyqsori

Arbitrazhi dhe zgjidhjet gjyqsore

- Mjetet gjyqsore: Tribunale te qendrueshme
- GJND
- GJEDNJ
- GJED
- GJ Nder- Amerikane per te DNJ

- Arbitrazhi:

Palet e percaktojne vete makinerine per zgjidhjen e mosmarreshjes.

Krijimi i tribunalit te arbitrazhit

- Marreveshje paraprake/traktat midis shteteve qe MosMN ne te ardhmes ti zgjidhin me arbitrazh.
- Kompromis/Marreveshje per te zgjidhur MosMN qe ka lindur.

Cfare lloj tribunali do te ngrihet?

1. Komision me anetare te barabarte kombetare dhe nje neutral.
2. Zgjidhja per arbitrim kreut te nje shteti te huaj.
Papa, Mbreteresha e Anglisë
 - Arbiter me influence qe ndikon tek palet.

Problemi: nuk japin shpjegime juridike per vendimin qe marrin.

Cfare Tribunali?

3. Nje arbiter i kualifikuar ne lidhje me natyren e ceshtjes ne fjale.

- Ceshtja zgjidhet me lehte nese personi eshte i kualifikuar në fushën specifike, me pak e kushtueshme.
- Kryegjyqtari Taft ne Tinoco Arbitration
- Max Huber ne Island of Palmas Case.
- Monetary Gold Arbitration: George Sauser- Hall

Cfare forme tribunali?

- Praktika moderne: nje trup kolegjal i perbere nga nje numer tek- 3 ose 5 qe vendos me shumice votash.
- 5 Anetare:
 - Alabama Claims Case- 1871;
 - Taba Arbitration- Egjipt Izrael , 1988;
 - Red Sea Islands – Eritrea dhe Jemeni 1998
- 3 Anetare
 - Maritime delimitation Cases - Ginea dhe Guinea Bisau (1985); Guinea Bisau dhe Senegali (1989)
 - Heathrow Airport Case- 1992 – USA dhe UK
 - Ospar Arbitration- Irlanda dhe UK me 3 arbitra

Zgjedhja e Arbitrave

- Negocim midis paleve.
- Secila pale 1 ose me shume kombetare dhe negocim per neutralet.
- Emri i arbitrave mund te jete pjese e Kompromisit te Arbitrazhit nese palet bien dakort paraprakisht:
Channel Arbitration- 5 emrat e juristeve.
- Zakonisht emrat e arbitrave ne nje faze te dyte pas dokumentit te kompromisit.
 - Pasqyrohet procedura qe do te ndiqet per te zgjedhur arbitrat dhe jo emrat.

Zgjedhja e arbitrave

- Merr rendesi te posacme zgjedhja e anetarit neutral.
- Ne mjaft raste, ka veshtiresi ne gjetjen e kompromisit midis paleve per caktimin e neutraleve.
- Ne marreveshje mund te percaktohet mundesia e perfshirjes se nje pale te trete per emerimin: psh. Presidenti i Gjykates Nderkombetare mund te caktoj arbitrat neutral.

Problematika ne lidhje me caktimin e anetareve kombetare

– Ceshtja e traktateve te paqes

- Bullgaria, Hungaria dhe Rumania
- SHBA- UK
- 1950 – Asambleja e pergjithshme kerkoi nje opinion keshillimor nga GJND lidhur me pasojat e ketij veprimi.
- GJND hodhi poshte pretendimin se nuk kishte mosmarreshje dhe se Rumania, Bullgaria dhe Hungaria kishin detyrim per caktimin e anetareve te tyre.

Problematika ne lidhje me anetarin neutral

- Traktatet e Paqes:
 - Ne perputhje me praktiken per tribunalet e arbitrazhit, tribunali i arbitrazhit do te perbehej nga anetaret kombetar dhe neutralet.
 - Nese palet nuk binin dakort per neutralet, do te zgjdheshin nga Sekretari i Pergjithshem i OKB
 - GJND argumentoi se kishte nje mosmarreveshje dhe duhet te zgjidhje me arbitrazh, per pasoje 3 shtetet kishin detyrim te caktonin arbitrat.

Traktatet e Paqes

- Ka te drejte Sekretari i Pergjithshem te caktoje edhe arbitrat kombetare per te shpetuar procesin e arbitrazhit?
 - Caktimi i anetareve kombetare jo parakusht per ushtrimin e detyres nga Sekretari i Pergjithshem ne caktimin e anëtarit neutral.
 - Por Sekretari i Pergjithshem nuk ka kompetence te emeroje anetaret kombetare.
- Dispozite specifike ku te percaktohet cfare ndodh kur palet nuk bien dakort per neutralin dhe nuk sjellin arbitrat e tyre.

Zgjedhja e arbitrave

Dispozite konkrete qe parashikon cfare ndodh nese palet nuk bien dakort per neutralet apo nuk caktojne arbitrat kombetarë.

- Pakti i Bogotes- neni 45
- Konventa Evropiane per Zgjidhjen Paqesore te Mosmareveshjeve: neni 21
- Konventa per te Drejten e Detit.

Caktimi i Arbitrave

- Tribunalet e perhershme nuk e kane problemin e zgjedhjes se arbitrave.
 - Vete arbitrat mund te mos bien dakort per neutralet apo Presidentin.
 - Dispozite qe percakton autoritetin emerues, i cili do te kete kompetencen per zgjidhjen e cdo problemi apo pretendimi qe mund te ngrihet per arbitrat e emeruar prej tij.

Termet e References

- Palet vendosin se si do vijoje procesi dhe se cfare pyetjesh/kerkesash do te shqyrtoje arbitri.
- Konventa e Hages e vitit 1809 dhe 1907 hodhi bazat per kuadrin procedural lidhur me termat e references se arbitrazhit.
- Palet kane fjalen e fundit per arranxhimet procedurale- nje nivel te larte kontrolli mbi procesin e zgjidhjes se mosmarreveshjes se tyre.

Termet e references- Procedura

- Kompromisi mund te percaktoje: menyren se si do te realizohet procesi i arbitrazhit:
 1. Ku do te mbahet
 2. Ceshtje ne lidhje me pagesat
 3. Numri dhe rendi i dergimit te materialeve me shkrim
 4. Seancat degjimore- deshmimtarët dhe sqarimet
 5. Afatet
 6. Si do te merren provat

Kuadri procedural

- 7. Nese do te nisen eksperte per vizita
- 8 . Masat paraprake
- 9. Gjuha qe do te perdoret
- 10. Si do merren vendimet
- 11. Nese do te botohet vendimit
- 12. Nese do te lejohen dhe botohen vendimet kundrshtuese

Pyetjet/ceshtjet drejtuar tribunalit

- Perkufizimi i pyetjeve qe duhet te trajtoje tribunale:
 - Ceshtje negocimi midis paleve.
 - Perkufizimi i ceshtjes eshte i rendesishem se percakton objektin e juridiksionit te arbitrit.
 - Perkufizimi i pergjithshem ndihmon palet per te mbajtur marredheniet e tyre te mira.
 - Perkufizimi i ngushte ndihmon palet qe te mos merren me investigime pertej objektivave, qe mund te prishin pune.
 - Percaktimi i ngushte i pyetjeve mund te sjelle veshtiresi ne praktike.

Percaktimi i ceshtjeve per diskutim

1. Percaktimi i pyetjeve i rendesishem per te mos deshtuar arbitrazhi.

Arbitrat kane autoritet tu pergjigjen vetem pyetjeve te caktuara dhe nese dalin jashte juridiksionit vendimi i tyre mund te sfidohet.

Natyra e ceshtjeve per diskutim lidhur me delimitimin e detit

- 1. Ku duhet te vendoset vija kufitare ne harte
- 2 Parimet dhe rregullat e aplikueshme per delimitimin.
- 3. Nese do te jete dicka e ndermjetme midis caktimit te parimeve dhe rregullave dhe identifikimit te vijes kufitare
- 4. Nese duhet te merret me shelfin kontinental, me te gjithë zonen ekonomike eskluzeve
- 4. Nese do te caktohet nje kufi per te gjithë pjeset e detit apo do te merret vecmas per shtratin e detit, etj.

Percaktimi i ceshtjeve

- Kujdes nga tribunali lidhur me natyren e ceshtjeve.
- Channel Arbitration Case: Kufiri detar midis Frances dhe Britanise: Cështja: shelfi kontinental
 - Domosdoshmeri vendimarrja per disa MosM lidhur me detin territorial te seciles pale.
 - Franca dhe Britania nuk pranuan te zgjeronin juridiksionin e Tribunalit pertej ceshtjes fillestare.
- Red Sea islands- tribunali doli jashte mandatit te dhene per te vendosur vetem per 'sovrانيتin' duke u shprehur se peshkatarët e Eritreas mund te vazhdojne te peshkojne ne detrat perreth disa ishujve te identifikuar si te Jemenit, si e drejte tradicionale e tyre.

Percaktimi i ceshtjeve

St Pierre dhe Miquelon: Ndarja e shelfit kontinental lidhur me ishuj te vendosur pertej bregut Kanadez.

- Percaktimi i te drejtave pertej pertej limitit te 200 miljeve.
- Tribunali: Percaktimi i te Drejtave te Frances perkundrejt komunitetit nderkombetar: jashte juridiksionit te tribunalit.

Pyetjet drejtuar arbitrazhit

- Arbitrat kane autoritet tu pergjigjen vetem pyetjeve te caktuara dhe nese dalin jashte juridiksionit vendimi i tyre mund te sfidohet dhe te shpallet i pavlefshem.
- Ceshtjet juridiksionale trajtohen me te njejtin kujdes si edhe ne GJND.

Baza ligjore per marrjen e vendimit

- Përgjithësisht referohen në të 'Drejtën Ndërkombëtare'.
- Red Sea Island: 'në përputhje me parimet, rregullat dhe praktikën e te drejtës ndërkombëtare të zbatueshme për çështjen dhe në përputhje me titujt historik'.
- Maritime Case: Konventa e OKB për të drejtën e detit dhe ndonjë faktor tjetër me interes'.

Baza Ligjore

- Palet instruktojnë arbitrin të vendosë në baza të tjera nëse e drejta ndërkombëtare nuk është e pershtatshme.
 - Alabama Claims: Rregullat në lidhje me Neutralitetin për SHBA, por jo për Britaninë e Madhe.
 - E drejta e brendshme: në çështjen Trail Smelter: 'ligji dhe praktika që ndiqet në çështje të ngjashme në SHBA si dhe të drejtën dhe praktiken ndërkombëtare'.

Baza e vendimit

- Percaktimi i baze ligjore per vendimin mundëson palën që të përfshijë në proces edhe legjislacionin e brendshëm në kombimin me atë ndërkombëtar.
- Nese palet kane si interes te zgjerojne lirine e arbitrit mund ti kerkojne te marre ne konsiderate se cfare eshte: e ndershme dhe e arsyeshme, te drejten nderkombetare dhe te drejten e brendshme.
- Parimi i Equity- i rendesishem ne ndarjen e kufijve.

Baza ligjore

- BP v. Libya: e drejta e brendshme si rezultat i marreveshjes së koncesionit:
 - Marreveshja Koncesionare do të qeveriset dhe interpretohet në përputhje me parimet e të drejtës së Libisë, të ngjashme me parimet e të drejtës ndërkombëtare dhe në mungesë të këtyre parimeve të përbashkëta duke ju referuar parimeve të përgjithshme të të drejtës, duke përfshirë dhe ato parime që mund të jenë zbatuar në tribunale të ndërkombëtare.

Baza ligjore

- Iran- ShBA: *vendimarrje per te gjithë ceshtjet duke respektuar te drejten' dhe te zbatoje 'ato rregulla ligjore dhe parime te te drejtes tregtare dhe nderkombetare qe Tribunali konsideron si te aplikueshme, duke marre ne konsiderate zakonet tregtare, dispozitat e kontrates dhe rrethanat...'*

Parimi i Equity si baze ligjore

- Rann of Kutch: caktimi i nje territori per Pakistanin u justifikua mbeshtetur ne argumentin se: *‘ eshte e pabarabarte/padirejte (unequitable) qe te njihen te tilla hyrje ujore si territor i huaj. Kjo do te krijonte baze per friksione dhe konflikte. Konsiderata primare per te promovuar paqen dhe stabilitetin ne rajon detyron njohjen dhe konfirmimin qe ky territor, i cili rrethohet nga te gjitha anet nga territor Pakistanez, te konsiderohet si i tille’.*

Parimi i Equity si baze ligjore ne vendimarrjen e Arbitrazhit

- Perdoret :
 - kur e kerkojne konsideratat e barazise, ndershmerise etj,
 - kur vete rregullat e kompromisit apo kur palet e kane percaktuar si baze ligjore.
- -Delimitimi i zonave detare, ne perputhje me deklarimet gjyqsore, praktiken e sheteve dhe konventave nderkombetare pranohet se: *e drejta kerkon delimitimin ne perputhje me parimin e 'equity' ne perputhje me rrethanat per te arritur nje rezultat ne kushtet e 'equity'.*

Baza ligjore?

- Vete tribunalet shprehen se:
 - Vendimet e tyre mbështeten ne ligj dhe se nuk kane autoritet apo nuk jane pajisur me pushtet diskrecional apo autorizuar per te vendosur *ex aequo et bono*.

Baza Ligjore

- Ex Aequo at bono: Jep kompetenca 'quasi' legislative.
- - Zgjidhje e re ligjore, e diktuar nga interesi per nje rezultat te ndershem dhe te arsyeshem.
- Palet mund te kerkojne ne menyre specifike tribunalit te jape vendim ne perputhje me *ex aequo at bono*.

Baza ligjore

- Ex aequa et bono: Kolumbia dhe Ekuadori-Arbitrat mund te lene menjane ligjin strikt dhe te adoptojne nje qendrim per nje ndarje te barabarte/ndershme ne perputhje me nevojat dhe pershtatshmerine per te dy vendet.
 - Arbitri thirret per percaktimin e nje regjimi te ri rregullash per mosmarreveshjen.

Baza ligjore: Ex aequo at bono

- Identifikimi i provave pertej kuadrit ligjor kerkon perberje specifike te tribunalit.
- Me shume materiale dhe prova se arbitrazhi tradicional ligjor
- Detyre më e vështire
- Shërbime ekspertesh

Baza ligjore

- Direktivat qe palet i kane dhene tribunalit kufizojne parimisht limitet e autoritetit te saj dhe duhet te respektohen.
- Kerkesa per vendimarrjen ne baze te ligjit, ex aequo at bono apo dicka te ndermjetme, reflekton deshiren e paleve per zgjidhje MosM ne baze te gjere apo me te ngushte.
- Nese nuk eshte respektuar baza ligjore- shkak per anulim.

Pasojat e vendimit

- Vendimi i arbitrazhit eshte detyrues por jo domosdoshmerisht perfundimtar.
- Palet mund te vijojne procesin per interpretim, rishikim, ndryshim, apelim apo te kërkojnë pavlefshmerine e vendimit, në varësi të rregullimit specifik.
- Nese do jete i njejt i tribunal apo tribunale te tjere varet nga instrumenti/konventa ndërkombëtare ku është mbështetur ose termat e kompromist.

Pasojat e vendimit: Interpretimi

- Percaktim i shprehur ne kompromis ose ne vendimin e tribunalit i autoritetit per te interpretuar apo per te apeluar kunder vendimit.
- Interpretimi ka lidhje me sqarimin e klauzolave dhe gjendet shpesh i shprehur ne vendimin e tribunalit ose ne kompromis.

Pasojat e vendimit

- Interpretimi: me i zakonshem: Sqarim jo vleresim i sakesise se vendimit
 - Ceshtja Taba: kompromisi parashikonte qe cdo MosM midis paleve lidhur interpretimin apo zbatimin e vendimit do te dergohet tek tribunali me kerkese te cdo pale, brenda 30 diteve nga marrja e vendimit.
- Parashikimi per mundesi apeli eshte relativisht i rralle.

Mosmarreveshje lidhur me zbatimin

- Raibow warrior case- Zelanda donte te siguronte qe zbatimi i vendimit te arbitrazhit te ishte subjekt i arbitrazhit te detyrueshem ne rast MosM lidhur me interpretimin apo zbatimin e vendimit.
- Sekretari i Pergjithshem ne vendim percaktoi edhe proceduren ne lidhje me interpretimin apo zbatimin e vendimit ne rast mosmarreveshjes.
- U vesh me autoritetin per te percaktuar anetaret neutral dhe anetaret kombetar te nje tribunali qe mund te zgjidhte mosmarreveshjen, ne rast se palet do deshtonin per te percaktuar anetaret.
- Krijohet nje kuader qe rregullon marredheniet e paleve ne te ardhmen.

Mosmarreveshje lidhur me zbatimin

- Rainbow warrior II: nuk u mbajt detyrimi 3 vjecar i qendrimit ne ishull per 2 agjentet.
- Arbitrazh i ri-tribunal me 3 anetare- Baza ligjore 'lex specialis' i percaktuar nga palet dhe *'rregullat e zbatueshme dhe parimet e te drejtes nderkombetare'*.
- Vendimi i Rainbow Warrior II: I arsyetuar, rregulla te qarta ne lidhje me pergjegjesine e shteteve, demin dhe zhdemtimin.

Rishikimi i vendimit

- Nuk ka autoritet te pergjithshem per rishikim vendimi mbeshtetur ne fakte te reja nese nuk eshte percaktuar në menyre të shprehur nga palët.
- Palet kane te drejte te percaktojne paraprakisht nje klauzole te tille ne kompromis.

Korrektimi

- Nëse në vendim ka llogaritje gabim ose shprehje të gabuara kjo mund të korrektohet për sa kohë që nuk është ekzekutuar vendimi, pa pasur nevojë për autorizimin të shprehur.

Pavlefshmeria e vendimit

- Vendimi i detyrueshem vetem nese tribunali eshte themeluar sic duhet, ka ndjekur udhezimet dhe ka 'prodhuar' nje vendim të rregullt.
- Palet kane te drejte te refuzojne zbatimin e vendimit nëse argumentojnë që shkeljet janë të tilla që e bëjnë të pavlefshëm.
 - Abritri nuk ka juridiksion te jape vendim nese udhezimet prej nga ka marre autoritetin jane te pavlefshme, nuk jane ne fuqi apo u ka mbaruar fuqia juridike.

Pavlefshmëria e Vendimit

- Kundershtim i vendimit per shkak te faktit qe caktimi i arbitrit jo ne perputje me marreveshjen.
- Probleme/kundershtim lidhur me tejkalimin e autoritetit te arbitrit apo mos-ndjekje te udhezimeve.

Tejkalimi i autoritetit

- Arbitri nuk i bindet direktivave te paleve.
- Ne vend te zgjedhe midis dy alternativave qe i kerkohet krijon nje alternative te re.
- Menyra e vendimarrjes.

Tejkalimi/Shkelje e rregullave apo procedurave

- Kujdes ne identifikimin e provave apo kontaktet me deshmimtaret.
- Arbitrat kombetare duhet te jene te shkeputur nga deshmimtaret apo identifikimi me palet.
- Marreveshjet e arbitrave me deshmimtaret e bejne te pavlefshme vendimin.

Tejkalimi i rregullave/Pavlefshmeria

- Parimi i mundesive te barabarta procedurale per te shpalosur argumentat e tyre.
- Pala qe refuzon te paraqitet nuk mund te pretendoje pavlefshmeri.
- Pavlefshmeri kur tribunali mbeshtetet ne elemente qe nuk ju bene te ditur paleve.

Pavlefshmëria e Vendimit

- Mashtrimi, korrupsion, falsifikimi
- Gabim esencial : rishqyrtim dhe korrektim i vendimit ose kundërshtim i vendimit.
- Vlerësim i pabalancuar i provave të sjella nga secila prej palëve: GJND- *detyrë e arbitrit rievlerësimi*
- Vendimi duhet të jetë me gabime në elemente thelbësorë dhe të dukshëm.

Dobia e Arbitrazhit

- Proces 200 vjecar qe u ka dhene paleve mundesi te zgjidhin mosmarreveshjet me ane te nje vendimi gjyqtaresh, por gjyqtaret ti zgjedhin vete.
- Palet percaktojne pyetjet dhe rregullat.
- Mund te merret vendim lidhur me nje problem specifik dhe jo per gjithe konfliktin apo mosmarreveshjen.

Dobia e arbitrazhit

- Vendimi i detyrueshem- dallimi me ndermjetesimin, hetimin, pajtimin.
- Vendimi zgjidh mosmarreveshjen.
- Qe nga 1945 vazhdon te jete nje mjet i kerkuar nga shtetet per zgjidhje mosmarreveshesh.

Dobia e arbitrazhit

- Parashikohet ne konventa nderkombetare te ndryshme
- Konventa per luften kunder terrorizmit, 1999.
- Marreveshjet per borxhet e Gjermanise
- Marreveshje bilaterale
- Konventa e Stokholmit 1992 per Pajtimin dhe Arbitrimin brenda CSCE

Limitet e arbitrazhit

- Procedura te tjera paralele si psh mjetet diplomatike.
- Raporti midis arbitrazhit dhe mjeteve te tjera si procedure paraprake qe merr zgjidhje nga arbitrat.
- Zbatimi i vendimit te arbitrazhit? Zakonisht zbatohen vendimet, por nuk ka strukture specifike per detyrimin e shteteve.
 - Efektiviteti i Arbitrazhit ne zgjidhjen e MosM?